

MIJN VIOOL: VRIEND EN VIJAND

Gesprekken met Emmy Verhey

Eburon
Delft 2015

Met dank aan Maatschap Spijkers.

ISBN 978-90-5972-975-9

Uitgeverij Eburon, Delft

www.eburon.nl

Foto voorzijde omslag: Ben Deiman

Foto binnenzijde omslag: Mariel Kolmschot

Omslagontwerp: Geert de Koning

Redactie: Margo Westerbeek

Grafisch ontwerp: Textcetera, Den Haag

Fotobewerking: Karin de Visser

De uitgever heeft zijn uiterste best gedaan om alle rechthebbenden met betrekking tot het fotomateriaal in het boek te achterhalen. Eenieder die meent dat zijn of haar materiaal zonder voorafgaande toestemming is gebruikt, verzoeken wij contact op te nemen met de uitgever.

Copyright © 2015 Stichting Emmy Verhey Festival.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

INHOUD

Voorwoord	7
Emmy Verhey	9
<i>Jan Brokken, februari 1985</i>	
Emmy, Youri en David	39
<i>Jan Brokken, mei 2015</i>	
Kroniek van een muzikale vriendschap	45
<i>Ed Spanjaard</i>	
‘Emmy, kom je buiten spelen?’	55
<i>Emile Wennekes</i>	
Over onze toeren	69
<i>Youp van 't Hek</i>	
‘Dit móét ik gewoon laten horen’	81
<i>Machiel Swillens</i>	
‘De Guarneri is nog steeds echt mijn viool’	93
<i>Paul Witteman</i>	
Ad Libitum	105
<i>Marieke van Willigen</i>	

‘Effectbejag, daar ben ik tegen’ <i>Henk Smit</i>	117
Nawoord <i>Marijke Brunt, september 2015</i>	129
Over de interviewers	133
Repertoire Emmy Verhey	137
Optredens	145
Dankwoord	151

VOORWOORD

‘Violiste wil met stille trom vertrekken.’ Mogelijk een aardige muzikale woordspeling, maar geen gegeven waar een aantal mensen rond Emmy Verhey, want die had dat aangegeven, begrip voor kon opbrengen. Die oordeelden dat zij zo lang een beeldbepalende factor in het klassieke muziekleven in Nederland en daarbuiten is geweest, dat ontsnappen via de achterdeur niet aan de orde kon zijn. Haar kennis van de uitvoeringspraktijk, haar ervaring met de muzikale opvoeding van jonge mensen, haar zicht op de ontwikkelingen van het muziekleven in Nederland, het zou doodzonde zijn als dat alles zonder enige registratie verloren zou gaan.

Met zachte, maar dwingende hand is Emmy daarom van de gedachte zonder ruchtbaarheid te geven aan haar vertrek, afgeholpen. Haar impresario Tina de Swart zorgde voor een substantiële afscheidstournee in de herfst van 2015. Henk Smit, voorzitter van de Stichting Emmy Verhey Festival, nam het initiatief om samen met Museum Stadskasteel Zaltbommel een aan Verhey gewijde tentoonstelling te organiseren. Er werd besloten tot een publicatie. Geen biografie, maar op instigatie van Emmy Verhey zelf, een bundel interviews over verschillende kanten van haar leven en loopbaan. Met verve en plezier hebben acht auteurs zich door Emmy laten inspireren tot het schrijven van prachtige interviews. We noemen graag hun namen: Jan Brokken, Youp van 't Hek, Henk Smit, Ed Spanjaard, Machiel Swillens, Emile Wennekes, Marieke van Willigen en Paul Witteman. Eindredactrice Margo Westerbeek dient bedankt te worden voor haar plezierige en efficiënte inzet, daarbij terzijde gestaan door Maarten Fraanje van Academische Uitgeverij Eburon.

Van schrijver Simon Vestdijk is de uitspraak: 'Schrijven over muziek kan eigenlijk niet.' Dat wordt beslist gerelativeerd door deze bundel interviews. Maar de toevoeging van een geluidsdrager lag zeer voor de hand. Gekozen is voor een cd waarop Emmy te horen is met Carlos Moerdijk, de pianist die haar lange tijd terzijde heeft gestaan. Een opname bovendien die toentertijd, eind vorig eeuw, de wereldpremière betekende van muziek uitgevoerd op een luthéal.

De bundel heeft de titel *Mijn viool: vriend en vijand* meegekregen. Zo heeft Emmy Verhey haar verhouding met de viool ervaren. Als vijand, als dwingeland door alle eisen gesteld om het hoge niveau waarop zij musiceerde vast te kunnen blijven houden. Een kant van het muzikantenbestaan die gelukkig aan toehoorders voorbijgaat. Maar ook als vriend, als voertuig, intermediair voor het brengen van magistraal repertoire. We danken Emmy, voor haar liefdevolle medewerking aan het boek, maar natuurlijk vooral voor de bijzondere wijze waarop zij, meer dan een halve eeuw, de muziekliefhebbers heeft verwend.

Hein Spanjaard

EMMY VERHEY

De geschiedenis van een wonderkind

Jan Brokken, februari 1985

Ze kan heel hard lachen. Maar ze heeft treurige ogen. De violiste draagt platte laarzen, een spijkerbroek, twee truien en wollen wanten, die zo groot en dik zijn dat ze haar handen moeten doen gloeien. De temperatuur bedraagt min negen; in het centrum van Leeuwarden waait een schrale oostenwind.

Met de vioolkist stijf tegen zich aangedrukt loopt ze van het parkeerterrein naar De Harmonie. In de hal van de concertzaal schenkt de orkestbode een kop koffie voor haar in. 'Fijn dat je er weer bent.' Ze laat drie klontjes suiker in het kopje vallen. Op het programma staan twee concerten, één in Sneek en één in Leeuwarden. In het repetitielokaal hebben de meeste orkestleden hun plaats al ingenomen. Ze maakt een praatje met de dirigent, Roelof van Driesten. Ze rijdt in een zilverkleurige sportwagen, treedt op in ballroomjurken, maar heeft geen sterallures. Roelof van Driesten omschrijft haar als hartelijk en eenvoudig. 'Ik werk graag met haar samen. Zoals de meeste violisten is ze fanatiek. Maar niet éng fanatiek. 'n Zwaar leven gehad, daar zal het wel aan liggen. Ze staat met beide benen op de grond.'

Ze bijt een stukje eelt van haar rechterwijsvinger, slaat een blik in de orkestpartituur. Dan knipt ze de vioolkist open. Achter de vier strijkstokken hangt een vochtigheidskaartje. Het slaat wit uit. Ze wikkelt de Stradivarius uit de fluwelen doek, zet hem onder haar kaak. De hoboïst blaast een a. Ze stemt haar instrument, kijkt met opgetrokken wenkbrauwen naar een van de twee violisten. 'Hij spreekt niet aan.' Ze speelt drie toonladders, de eerste maten

van het vioolconcert in d van Beethoven. ‘Geen toon.’ De tweede violiste wijst naar haar eigen instrument. ‘Te droog, hè.’ De violiste klemde de Stradivarius steviger tegen de kaak.

Tijdens de anderhalf uur durende repetitie klaagt ze geregeld over te koude vingers. En een krasserige toon. Pas in het rondo begint het instrument te klinken. Na afloop van de repetitie tikken de strijkstokken van de orkestleden bewonderend op de muziekstandaarden. Voor ze haar wanten aantrekt, moet ze over haar laatste concerten vertellen, in verre en beroemde zalen. De musici delen in de trots.

Al is ze het Joop ter Heul-achtige al meer dan een decennium kwijt, voor de Friezen is ze ‘onze Emmy’ gebleven. Haar vader was jarenlang concertmeester van het Frysk Orkest. Op twaalfjarige leeftijd maakte ze hier, in deze zelfde Harmonie, haar debuut. Oudere orkestleden kunnen zich dat eerste optreden nog herinneren. Een beduusd meisje met lange pijpenkrullen. Ze speelde Tsjajkovski. ‘Het talent straalde ervan af,’ herinnert de oudste cellist van het orkest zich. ‘Ze had meteen al die volle warme toon,’ weet een trombonist. ‘Een kind als Emmy,’ zegt een violist, ‘dat komt maar eens in de twintig, dertig jaar voor.’ En de administrateur van het orkest vertelt de anekdote die hij altijd vertelt wanneer de violiste naar Leeuwarden terugkeert.

‘De volgende avond speelden we hetzelfde concert in Oosterwolde. Na de ouverture moest Emmy opkomen. Ik loop naar de kleedkamer. Geen Emmy. Naar de kantine. Geen Emmy. Paniek natuurlijk. ’t Húús zat stampvol. In de verte hoorde ik wat onrustig gekuch. Op een gegeven moment loop ik een kamertje binnen. Zat ze daar op haar hurken te lezen. In een *Donald Duck*.’

Ze was de op een na jongste uit een gezin van vier kinderen. Toen haar broertje in het kanaal de Dokkumer Ee verdrong, was ze de jongste.

Emmy Verhey werd in 1949 in Amsterdam geboren, in de Van Breestraat, schuin achter het Concertgebouw. Op vijfjarige leeftijd kreeg ze haar eerste viool. Het enige wat ze zich van haar Amsterdamse jaren herinnert, is dat ze voor haar grootvader ‘Boer daar ligt een kip in het water’ speelde. Haar moeder was amateur-violiste. Haar vader, de violist Gerard Verhey, speelde in het Opera Orkest. Haar oudere broers hebben nooit vioolles gehad. Gerard had er geen tijd voor en zijn werkende vrouw al evenmin. Kort na de oorlog was orkestmusicus een hondenbaan. Met lesgeven, zangkoren leiden en allerhande andere schnabbels moest aan geld gekomen worden. Aan het begin van de jaren vijftig besloten de Verheys naar Australië te emigreren. Vlak voor het vertrek kreeg het oudste kind polio. De reis werd geannuleerd.

In 1955 solliciteerde Gerard Verhey naar de baan van concertmeester bij het Frysk Orkest. ‘In Leeuwarden,’ vertelt Emmy, ‘kwam er eindelijk beleg op de boterham.’ Op zevenjarige leeftijd kreeg ze de eerste vioolles van haar vader. Op achtjarige leeftijd speelde ze het soloconcert in a van Bach. Dat heet: een wonderkind.

Emmy Verhey: ‘Ik heb me altijd tegen die term verzet. In de eerste plaats omdat de meeste mensen geloven dat een wonderkind er geen moeite voor hoeft te doen. Ik heb keihard moeten werken. In de tweede plaats denk ik bij een wonderkind aan Mozart. Het talent van de jonge Mozart blijft onverklaarbaar. Blijft: *wonderlijk*.

Yehudi Menuhin was misschien ook een wonderkind. Ik heb platen gehoord van concerten die hij op twaalfjarige leeftijd gaf. Onvoorstelbaar muzikaal. Van mijn eerste concerten zijn geen opnamen gemaakt. Ik kan dus niet controleren of ik wel zo prachtig speelde als familieleden en kennissen zich menen te herinneren.

Anderzijds... ik zat in een razendsnel tempo op een hoog niveau. Ik zie het nu aan mijn oudste dochter. Leontien is dertien jaar, speelt viool, heeft vrij veel aanleg. Ze vindt het bovendien leuk. Na twee jaar spelen zit ze in het tweede boek van Crickboom. Van Crickboom naar Bach... dat is nog een heel eind. Als ik haar hoor, vraag ik me wel eens af: hoe kon ik in godsnaam binnen één jaar dat soloconcert in a spelen? Op twaalfjarige leeftijd speelde ik Tsjajkovski, Lalo, Mendelssohn, Paganini.

Vioolspelen is verschrikkelijk moeilijk. Veel moeilijker dan pianospelen. Het vergt al vrij veel talent om een zuivere c uit een viool te krijgen. Een pianist slaat die c gewoon aan.

Ik had aanleg. Technisch was het meteen al goed, wat vreemd is, want ik heb geen fantastische handen. Mijn linkerpink is te kort. Alle vingers van mijn linkerhand trouwens. Al zijn ze in de loop der jaren aardig uitgerekt. Kijk maar.' Ze drukt haar handen tegen elkaar. De vingers van de linkerhand zijn zeker een centimeter langer dan die van de rechterhand. 'Geen perfecte handen. Maar ook weer niet zo klein dat ik moest forceren. Ik had wat men noemt "een natuurlijke dispositie voor het instrument". Ik had een goed muzikaal gehoor. En ik werkte hard.'

Ze studeerde een uur per dag. Plus de hele woensdagmiddag.

'Als ik uit school kwam, kreeg ik een kopje thee. Om vier uur moest ik aan de slag. Spijbelen was onmogelijk. Orkestmusici zijn 's middags altijd thuis. Mijn vader kon me in de smiezen houden. Hij was streng. Ik was niet iemand die uit zichzelf studeerde. Hij moest er achterheen zitten. Soms vond ik hem knap vervelend. Op zevenjarige leeftijd heb je geen huiswerk. We woonden aan de rand van de stad. Buiten was alles leuker.

Het is op het ogenblik in de mode om je ouders overal de schuld van te geven. Een beetje laf. Ik was er zelf bij. Als ik anders gewild had, had ik die viool over de heg moeten gooien. Dat heb ik niet

gedaan. Ik was een braaf meisje. Tijdens mijn puberteitsjaren ben ik wel even in opstand gekomen, maar dat had niet veel om het lijf. Ik ben lange tijd braaf geweest. Misschien ben ik dat nog wel.

Het moet voor ouders verschrikkelijk moeilijk zijn een talentvol kind te begeleiden. Een beetje aanmodderen kan niet. Het is alles of niets. Als je voor álles kiest, ben je er vrijwel zeker van dat je kind later tegen je aan zal schoppen.

Mijn tweede dochter speelt piano. Miriam is zes jaar. Wat moet ik doen als ik hoor dat ze over uitzonderlijke gaven beschikt? Ouders willen áárdig zijn voor hun kinderen. Soms zag ik aan de ogen van mijn moeder dat ze het liefst gezegd had: ach kind, ga toch spelen in de wei. Maar ze zei: naar boven, aan het werk. Mijn ouders hebben de moed gehad hárd te zijn. Voor mijn vader was het al na een paar weken duidelijk dat ik een buitengewoon talent had. Hij heeft me later wel eens gezegd: “Misschien heb ik verkeerd gehandeld, maar ik kon jouw talent niet in het water gooien.” Hij heeft de juiste beslissing genomen. Hij heeft me lesgegeven. En toen hij me niets meer leren kon, heeft hij me losgelaten.’

Op derde kerstdag 1957 nam hij haar mee naar de befaamde vioolpedagoog Oskar Back, leraar van onder anderen Herman Krebbers en Theo Olof. En van Gerard Verhey. In de serre van Backs woning in Amsterdam-Zuid speelde Verhey samen met zijn dochter het dubbelconcert van Bach. De pedagoog was toen achtenzeventig jaar. Hij nam allang geen beginnelingen meer aan, maar voor het meisje uit Leeuwarden wilde hij een uitzondering maken. Emmy Verhey werd zijn laatste leerling.

‘Eerst kreeg ik één keer in de maand les. Toen één keer in de twee weken. Maar al snel werd het iedere week. Op maandagmorgen. Mijn vader ging met me mee. Later ging ik alleen, met de trein. Oskar Back heeft me viool leren spelen. Ik was bang voor hem. Hij was niet alleen oud, hij was ook ziek. Hij leed aan verkramping van

de aderen. Zijn rechterbeen was afgezet. Soms zag je aan zijn ogen dat hij gruwelijk veel pijn had. Dan werd hij driftig. Dan klopte er geen noot.

Ik kwam om stipt elf uur binnen. Hij droeg een kanariegeel jasje. In die grauwe jaren vijftig was dat uitzonderlijk. Hij praatte even met mijn vader. Om vijf over elf begonnen we. We gingen tot halftwee door. Halverwege dronken we een kopje koffie. Dat duurde hooguit zes minuten. Met Sinterklaas zat er een suikerbeest in m'n jaszak. Met Pasen een zakje met chocolade-eitjes.

Hij sprak over de viool. Nooit over iets anders. Begrijpelijk. Hij was een oude man aan de rand van het graf. Ik was een peuter.

Met de techniek had ik niet veel moeite. Het virtuoze gooi- en smijtwerk, ja, dat ging wel. Maar muzikaal was het onvolwassen. Ik weet nog dat ik het tweede deel uit het tweede Paganini-concert moest spelen. In dat deel heeft Paganini al het leed van zijn volk tot uitdrukking gebracht. Het is: tranen, tranen, tranen. Ik speelde het keihard. Meneer Back schreeuwde: "Denk toch aan Italië." Maar bij Italië kon ik me niks voorstellen. Ik wist amper waar het lag. Kinderen waren toen nog kinderen. Er was geen televisie.

Back was ongelooflijk streng. Zelf had hij in Hongarije viool leren spelen en daar waren ze meedogenloos. Als het even fout ging, riep hij: "*Nein*, Emmy." Dan stond ik te trillen op m'n benen. Ik dacht er niet over onvoorbereid naar een les te gaan. Hij zou het niet genomen hebben.

Na een jaar studeerde ik minstens drie uur per dag. De les bij Back kostte me de hele maandag. De andere dagen moest ik de gemiste lessen op school inhalen. Ik studeerde van vier tot zes 's middags en 's avonds nog een uurtje. Voor mijn broers moet het een crime zijn geweest.

Ons hele gezin heeft onder mijn talent geleden. Alle aandacht ging naar mij. Mijn broers moesten afwassen. Ik hoefde nooit.

Emmy Verhey en Oskar Back in 1962. (Foto: Theo van Houts)

Emmy Verhey als zusje... huu. Elke dag dat gejammer van die viool aan je kop. Elke dag over Emmy moeten horen. Emmy! Emmy! Later kwamen de concerten. Het hele rooster werd op mij ingesteld. Mijn broers hebben er nooit veel van gezegd. Af en toe. Een beetje.

Toen ik in de zesde klas van de lagere school zat, moest ik naar het conservatorium in Amsterdam. Vanwege de bijvakken. Ik had nooit algemene muzikleer gedaan. Alleen een beetje bij oom Wim, een kennis van mijn moeder. Hij was directeur van de muziekschool in Leeuwarden. Hij sprak me met "Emma" aan. Ik vond oom Wim een beetje eng. Bovendien snapte ik er niets van. Behalve muzikleer en solfège kreeg ik op het conservatorium pianoles. Voor de normale school had ik toen al nauwelijks tijd.

Mijn vader heeft nog geprobeerd me op het gymnasium te krijgen. Hij vroeg aan de directeur of ik met de talen en met aardrijkskunde en geschiedenis mee mocht lopen en de andere vakken niet. Ik zou dan geen eindexamen doen, maar dan had ik tenminste een beetje algemene ontwikkeling. De directeur was tegen. Ik kon ook niet op de mms. Uiteindelijk ben ik op een ulo terechtgekomen. In de eerste klas ben ik blijven zitten. Halverwege de tweede klas was de leerplicht om. Ik ben van school gegaan.

Ik heb nog wel wat privélessen gehad, talen en een beetje kunstgeschiedenis, maar veel was het niet. Het gebrek aan opleiding hindert me. Tijdens discussies voel ik me onzeker. Later, in Moskou, heb ik vrij veel gelezen. Maar als iemand over Dostojevski begint, denk ik: mond houden. Het gebrek aan opleiding, dat is het enige echt negatieve van mijn jeugd.

Voor de rest staat me er niet meer zoveel van bij. De eerste lessen van mijn vader herinner ik me bijvoorbeeld niet meer. Er zijn nog zoveel lessen gevolgd... In mijn dromen was de toekomst vaag. Mijn vader nam me wel eens mee naar een concert. Van Lola Bobesco bijvoorbeeld. Die speelde Lalo. In een witte jurk met een groene band.